

ОЙ МЕН
ПІКІР

**ПІКІРЛЕР
АЛАҢЫ**

Ісмет Кеңесбаев

Сапархан Мырзабек

Әлімхан Жүнісбек

Ісмет Кеңесбаев

Ісмет Кеңесбаев (1907-1995) — 1954 жылы жарық көрген «Қазіргі қазақ тілінің» фонетика тарауында былай дейді: *«әдеби тілде ерін үндестігі елеңбейді десе де болады. Осыған қарағанда ерін үндестігінің қазақ әдеби тілі үшін айтарлықтай үлкен мәні бар деуге болмайды. Ерін үндестігі қазақ тілінде... әсіресе екі буынды сөзде ерін дауыстысымен келген алғашқы буынның еріндік ықпалы анық сезіліп тұрады. Үшінші буында солғындау сезіледі»*

«Дауыстылар тоннан жасалғандықтан әрқашан да басқа дыбыстарға ықпалын жүргізеді, бұл жағынан үнділер де қалыспайды. Олар да дауыстылар сияқты үнсіз дауыссыздарға күштілік жасайды. Дауыс қатысы жағынан әлсізі – үнсіз дауыссыздар. Сөйте тұра қатаңдар мен ұяңдар әсте тіл табыса алмайды. Қатар келгенде кейде ұяңдар қатаңданып, кейде қатаңдар ұяңданып кетуге мәжбүр»

Сапархан Әлімхан Жүнісбек Мырзабеков

Әлімхан Жүнісбек

«Дыбыстардың үндесуі мен үндестік заңы қазақ тілі фонологиясының ең өзекті мәселелерінің біріне жатады. Дыбыстардың акустика-артикуляциялық сипаттарын нақты білгенде ғана бұл заңдылықты жақсы аңғаруға және түсінуге болады »

Сәйкестендіріңіз

Морфемалардың жігінде
көрші келген
дауыссыздардың
акустика-
артикуляциялық жақтан
біріне-бірінің ұқсауы,
бейімделуі, өзара тіл
табысуы.

Ассимиляция

Тілдегі сөздердің
бірыңғай жуан,
не жіңішке
буынды болып
келуі.

Прогрессивті ассимиляция

Сингармонизм

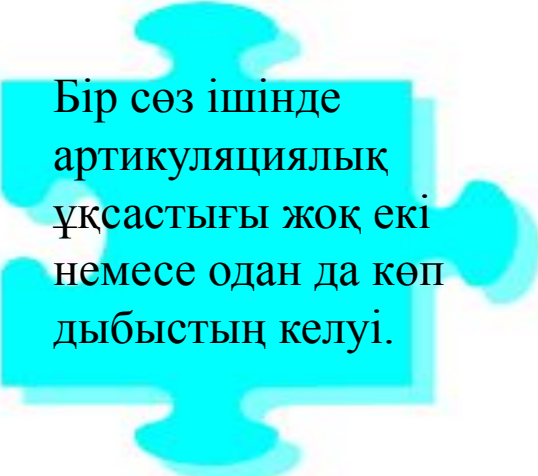
Алдыңғы
дыбыстың
кейінгі
дыбысты өзіне
тәуелді етуі.

Кейінгі
дыбыстың
алдыңғы
дыбысты тәуелді
етуі.

Регрессивті ассимиляция

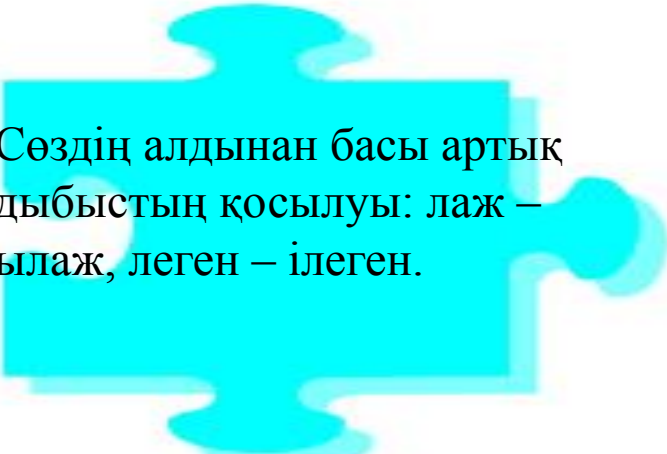
Аккомодация

Бір сөз ішінде артикуляциялық ұқсастығы жоқ екі немесе одан да көп дыбыстың келуі.

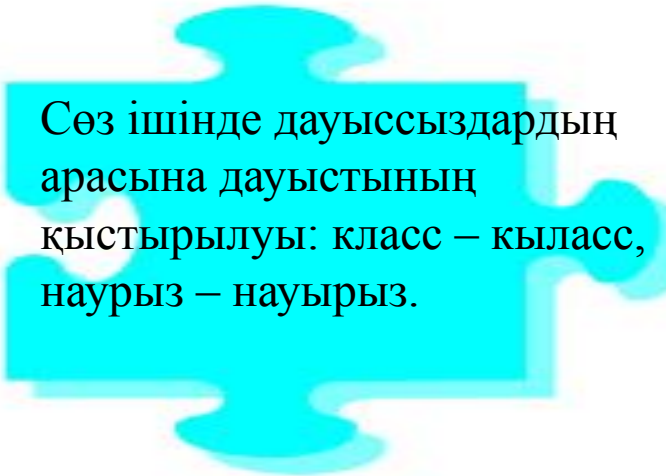
Эпентеза

Сөздің алдынан басы артық дыбыстың қосылуы: лаж – ылаж, леген – ілеген.

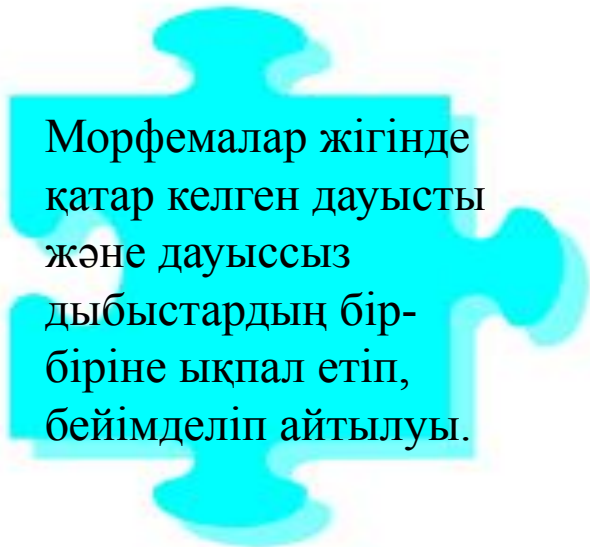
Протеза

Сөз ішінде дауыссыздардың арасына дауыстының қыстырылуы: класс – кыласс, наурыз – науырыз.

Диссимиляция

Морфемалар жігінде қатар келген дауысты және дауыссыз дыбыстардың бір-біріне ықпал етіп, бейімделіп айтылуы.

Келесі сөздің басында тұрған дауысты дыбыспен қатар келуіне байланысты бастапқы сөздің соңында тұрған дауысты дыбыстың айтылмауы: сары ағаш - сарағаш, қара ағаш - қарағаш.

